

Віктор Олійник, Олена Отич

ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Динамічний розвиток суспільства на початку III тисячоліття спричинив відчутні цивілізаційні зміни, що актуалізували необхідність об'єднання зусиль різних держав для надання адекватної відповіді глобальним викликам сьогодення. Україною успішно здійснено ряд активних і послідовних дій щодо входження в європейську спільноту. Це відкриває для нашої держави нові можливості у розвитку усіх сфер суспільного життя, зокрема освіти.

Основні напрями міжнародного співробітництва в освітній галузі знайшли відображення у Середньостроковій стратегії ЮНЕСКО на 2014-2021 рр. (Документ 37 С/4) [6] і Проекті програми та бюджету на 2014-2017 рр. (Документ 37 С/5 – II том Рішення 190 ЕХ/19) [5].

Ці документи спрямовані на реалізацію глобальної ініціативи Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна «Освіта в першу чергу» («ГІОП»). Ними передбачається розроблення і виконання Великої (Крупної) програми І. «Освіта в інтересах миру й сталого розвитку» (при збереженні пріоритетності програми «Освіта для всіх» («ОДВ», Документ 34 С/4) [4], яку, за визнанням самих представників ЮНЕСКО, не вдалося виконати у 2008-2013 рр., оскільки у світі так і не зникла безграмотність.

Першою стратегічною метою Програми «Освіта в першу чергу» («ГІОП») визначено розвиток систем освіти у цілях розширення можливостей якісного навчання для усіх людей упродовж їх життя. Для реалізації цієї мети пропонується ключова стратегія підвищення якості освіти, спрямована на розв'язання проблеми гострої нехватки кваліфікованих викладачів, підвищення якісного рівня їх навчання й моніторинг його результатів з метою отримання більшого обсягу даних

щодо того, як здійснюється це навчання і яке значення воно має для вдосконалення навчальних програм та освіти взагалі.

В Україні реалізація цієї стратегії ЮНЕСКО пов'язана передусім з розвитком освіти дорослих і підвищенням уваги до післядипломної педагогічної освіти як основи забезпечення якості освіти на усіх її рівнях та розвитку виробничого потенціалу країни в цілому.

Виконання цього завдання відбувається під впливом реальних умов соціального життя, що склалися в Україні, та загальносвітових тенденцій розвитку суспільства. Перші мають політичний, економічний та соціально-культурний характер і значною мірою залежать від стану громадянського суспільства й переформатування адміністративно-управлінських еліт. Другі пов'язані з глобалізацією та інформатизацією сучасного суспільства, трансформацією його в суспільство знань, ринкове суспільство, відкрите суспільство тощо. Кожна з цих іпостасей висуває свої вимоги до суспільного устрою та організації освіти як соціального інституту.

Так, *глобалізація* передбачає посилення інтеграції й мультикультурності в освіті, її стандартизацію, формування єдиного освітнього простору, утвердження у ньому спільної системи освітніх цінностей і освітніх пріоритетів.

Глобалізація актуалізувала такі проблеми освіти, як:

- підвищення кваліфікації, перекваліфікація й перепідготовка зовнішніх і внутрішніх (що особливо актуально для України) мігрантів;
- розвиток іншомовної комунікативної компетентності особистості;
- гендерні проблеми в освіті;
- проблеми громадянського, національного, патріотичного виховання та розвитку толерантності суб'єктів освітнього процесу;
- посилення міжнародної співпраці українських і зарубіжних навчальних закладів (укладання угод про науково-освітнє співробітництво, провадження освітньої діяльності спільно з

іноземними навчальними закладами за узгодженими освітніми програмами з виданням подвійних дипломів) та ін.

Інформатизація освіти спрямована на оволодіння суб'єктами освітнього процесу інформаційно-комунікаційними технологіями, підготовку їх до життя у суспільстві знань, побудованому на основі принципу людиноцентризму, згідно з яким головною цінністю цього суспільства є не саме по собі знання, а людина як його виробник, споживач і носій, тобто – людський капітал. Адже основа добробуту кожної держави – це її громадяни, які є основною продуктивною силою суспільства. Успішний розвиток держави можливий за наявності двох умов: перша – достатня кількість населення, друга – наявність у населення трудових, інтелектуальних, компетентних, знаннєвих потенціалів, виробничої, духовної, правової та громадянської культури.

У сучасній Україні проблема ефективного розвитку людського капіталу загострюється у зв'язку зі зростанням внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків й посиленням культурної неоднорідності суспільства. Зростання чисельності мігрантів робить затребуваними програми навчання мов, соціальної та культурної інтеграції, профілактики ксенофобії тощо. Відсутність подібних заходів призводить не лише до зростання соціальної напруженості в суспільстві, але й гальмує формування відкритого демократичного суспільства.

За висновками експертів МВФ (World Economic Outlook), серед головних причин падіння економічного потенціалу більшості розвинених країн – загальне зниження продуктивності виробництва та демографічні чинники, зокрема, старіння населення.

Україна у цьому процесі не виняток. На фоні старіння нації відбувається ще й стрімке зменшення кількості населення. Так, якщо на початку 1993 р. країна налічувала 52,244 млн. постійно проживаючих громадян, то вже станом на 1 січня 2013 р. – лише 45,553 млн. осіб, а на

1 травня 2015 р. чисельність населення України зменшилась ще на 2,869 млн. осіб.

Окрім того, знижується тривалість життя українців. За даними звіту ЦРУ (The World Factbook — Central Intelligence Agency, 2013), з 2013 р. Україна посіла 2-ге місце у світі за рівнем смертності населення (на 1-му місці — Південно-Африканська Республіка, після України – Лесото і Чад).

При цьому за народжуваністю Україна знаходиться на 202-му місці серед 224 країн світу. Закономірно, що за показником приросту населення наша держава посідає одне з останніх місць у рейтингу – 228-ме місце серед 233 країн світу. Ситуація ускладнюється ще й тим, що прогресує надмаштабна трудова міграція.

За висновком Forbes, зазначені тенденції означають, що через деякий час народонаселення України радикально скоротиться. Отже, скоротиться і кількість потенційних студентів, а в майбутньому – кваліфікованих кадрів, працездатних громадян, що, у свою чергу, призведе до ще більших економічних проблем. Це зумовлює зростання у нашій державі потреби у кардинальній зміні національної системи підготовки та перепідготовки кадрів, розроблення програм соціальної та професійної адаптації мігрантів тощо.

Демографічні зсуви призвели до того, що середній вік українського студента за останнє десятиліття наблизився до 23–30 років. Збільшення числа громадян старшого віку в Україні означає скорочення ефективних людських ресурсів, робочої сили. Наслідком цього стане падіння обсягів виробництва, що у недалекому майбутньому може обернутися ще більш катастрофічним зниженням рівня життя українців.

Тому для забезпечення якості людського капіталу в Україні необхідно посилити увагу до формування у майбутніх фахівців компетентності самовдосконалення, що пов'язано з утвердженням у суспільстві знань ідеї безперервної освіти та стрімким розвитком *освіти дорослих* як важливої складової освіти впродовж життя.

Ринкове суспільство висуває підвищені вимоги до освітніх послуг, вивчення попиту на педагогічні професії на ринку праці; педагогічного менеджменту, якості освіти, конкурентоспроможності, академічної та професійної мобільності, академічної свободи й затребуваності на ринку праці випускників вищих навчальних закладів, їхньої кваліфікації та професійної компетентності, здатності до інноваційної діяльності та ін.

Відкрите суспільство характеризується переходом до нових освітніх систем відкритого типу, посиленням децентралізації й демократизації в освіті, спрямованістю національних освітніх систем на відкрите формування структури й обсягів загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки фахівців, забезпечення рівного доступу до освіти різних прошарків населення, в тому числі, людей с особливими потребами. Це сприяє розвитку інклюзивного, дистанційного й відкритого навчання, впровадженню моделей і систем відкритої освіти, які передбачають розвиток в людини уявлень про відкритість світу, її взаємопов'язаність і взаємозалежність з природою і суспільством; відкритість доступу до знань; інтеграцію всіх способів освоєння людиною світу; вільне користування інформаційними ресурсами; особистісну спрямованість процесу навчання; розвиток інформаційної культури особистості й суспільства; процес постійного пошуку і зміни форм організації навчання, формування його нових орієнтирів і мети; партнерство усіх учасників освітнього процесу тощо.

Звичайно, вихід освіти в «мережі» вимагає як прямої участі освітян у формуванні мережевих проектів і ресурсів, так і активного й ефективного використання системою освіти наявних мережевих ресурсів. Тому перехід до моделі відкритої освіти стане основою принципових змін в організації, змісті та структурі національної системи освіти як сукупності взаємодіючих структур: органів управління та громадського контролю, двох останніх та мережі освітніх закладів, освітніх закладів та суб'єктів педагогічної діяльності тощо.

Трансформація освіти України у систему відкритого типу, за прикладом США, Великої Британії, Австрії та інших європейських країн, має стати одним із пріоритетів державної політики в галузі освіти, оскільки відкрита освіта є джерелом, продовженням і закономірним наслідком глибоких змін, що відбуваються і відбудуться у найближчому майбутньому в українському суспільстві. Особливо, якщо не лише проголошувати, але й реально працювати над формуванням в Україні громадянського суспільства. Адже у ХХ ст. лише та держава може бути ефективною, система освіти якої ґрунтується на новому розумінні світу, людини, суспільства та взаємовідносин між ними.

Схарактеризовані цивілізаційні зміни детермінують основні напрями трансформації й модернізації освіти в Україні, що передбачають оновлення її законодавчої бази, нормативно-правових, організаційних та фінансових засад.

Стратегічна мета освітніх реформ, визначена у контексті Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [7], схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. За вектором відповідальності держави у цьому документі 13-тим із 14-ти напрямів названо освіту. Відповідно до змісту цієї Стратегії Президентом НАПН України В. Кременем окреслено стратегічні напрями реформування вітчизняної освіти: розроблення психолого-педагогічних засад розвитку глобалістської людини інноваційного типу, перетворення вітчизняної освіти на чинник консолідації нації та інтеграції української освіти в європейський освітній простір, розбудова європейської націєтворчої конкурентної системи освіти [2].

Чи відповідає післядипломна педагогічна освіта в Україні цим вимогам? Ще важливіше – чи відповідає вона вимогам стратегічного розвитку нашої держави в умовах глобалізації та розбудови суспільства знань? Наскільки затребуваною вона є сучасною педагогічною спільнотою, суспільством?

На цю тему останнім часом висловлює свої думки чимало експертів. Неоднозначне ставлення і у владних кабінетах. Але, на наш погляд, найчастіше думкам цих експертів і критиків не вистачає глибини знання предмету, оскільки вони нерідко потопають у своїх розлогих міркуваннях щодо недосконалості системи післядипломної педагогічної освіти (як, втім, і всіх систем в Україні) або деталях їх фінансування.

Тому ми знову актуалізуємо проблему забезпечення якості післядипломної педагогічної освіти в Україні й вкотре спробуємо надати аргументацію, чому нашій державі вкрай необхідно не лише зберегти і підтримати її, але й розвинути та розширити її формат.

Це питання не таке вже й наївне, як може здатися на перший погляд. Мтому ми маємо розглядати післядипломну педагогічну освіту не як самодостатню систему, а як процес безперервного професійного розвитку педагогічних працівників на основі використання прогресивного досвіду керівних та педагогічних кадрів в умовах переходу суспільства до економіки знань.

Основною проблемою української освіти є, на нашу думку, не її слабкість у порівнянні з іншими національними освітніми системами, а те, що вона до цього часу залишається «уламком» радянської системи освіти. Наразі вища школа успішно долає цей архаїчний процес навчання, коли викладачі лише читають лекції, а студенти лише їх занотують.

На жаль, маємо констатувати, що державна освітня політика України практично не охоплює сферу післядипломної освіти, тим більш, відкритої. післядипломної освіти Наша держава значно відстає від країн Західної Європи за чисельністю інтерактивних підручників, програм, телеканалів не лише для дітей. Освітніх каналів для дорослих як таких не існує взагалі. Ну, хіба що сотня програм з кулінарного мистецтва. Загальна ж кількість освітніх телеканалів у країнах ЄС – близько 130.

Якщо держава зацікавлена принаймні у власному існуванні, а тим більше в ефективному розвитку у глобалізованому, інформаційному

суспільстві, післядипломну освіту необхідно розглядати не лише як необхідний і важливий, але і як безперервний для кожного працівника освітньої галузі процес навчання. Ми говоримо про систему відкритої післядипломної педагогічної освіти у відкритому громадянському суспільстві, яке активно формується в Україні.

Розглядаючи проблеми розвитку післядипломної освіти в сучасній Україні, необхідно окреслити їх зв'язок також з:

- необхідністю подолання формалізму та інертності у здобутті педагогічними працівниками післядипломної педагогічної освіти, коли їх головною метою виступає не поповнення і оновлення професійних знань, умінь і навичок, вдосконалення професійних компетентностей, а лише отримання свідоцтва чи сертифікату про підвищення кваліфікації;
- зміною підходів до фінансування різних форм післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників (впровадження принципу «гроші за здобувачем освіти»);
- посиленням конкуренції в системі післядипломної педагогічної освіти (ППО) внаслідок здобуття відповідно до Закону України «Про вищу освіту» вищими, професійно-технічними навчальними закладами, науковими і навчально-науковими установами права на здійснення підвищення кваліфікації, перепідготовки, навчання за спеціалізацією та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників на базі цих закладів або їх структурних підрозділів [1]. За цих умов педагогічний (науково-педагогічний) працівник отримує право самостійно обирати інституцію, яка має відповідні акредитовані освітні програми та надає відповідні послуги. А отже, інститути післядипломної педагогічної освіти опиняються у ситуації жорсткої конкурентної боротьби за споживачів освітніх послуг із іншими навчальними закладами та установами, передусім з ВНЗ, які активно прагнуть перебрати на себе функцію післядипломної освіти

фахівців різних спеціальностей, в тому числі й педагогічних працівників.

Проаналізовані вище проблеми зумовлюють необхідність переосмислення сутності, структури, місії, мети, завдань, базових цінностей післядипломної педагогічної освіти в Україні та започаткування глибинних змін у підходах до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на засадах соціального партнерства.

Мета модернізації післядипломної педагогічної освіти в Україні полягає у підготовці педагогічних працівників до професійної діяльності в постіндустріальному глобалізованому суспільстві, що вимагає від них умінь продукування проривних знань і практичного застосування інноваційних технологій з метою здобуття переваг у міжнародній конкуренції. Саме цим має відзначатись сьогодні державна політика у галузі післядипломної педагогічної освіти. Це не виключає звичайно, того, що кваліфіковані фахівці будуть здобувати освіту просто заради отримання задоволення від цього процесу, що особливо стосується гуманітарної освіти. Але все ж-таки вищенаведена функція освіти в державній освітній політиці має, на нашу думку, домінувати.

У зв'язку з цим до основних напрямів реформування системи післядипломної педагогічної освіти (ППО) в Україні відносимо, перш за все, приведення її сутності і змісту у відповідність до сучасних світових тенденцій її розвитку, зумовлених цивілізаційними змінами і викликами, а також набуття нею спроможності давати на них адекватні відповіді.

Можливою моделлю розв'язання цього завдання може бути: *цивілізаційна зміна – освітня проблема – пошук шляхів і розроблення програми її вирішення – відображення їх у змісті і формах ППО – акредитація і реалізація відповідних варіативних, диверсифікованих за профілями освітніх програм – моніторинг якості їх реалізації.*

Як сказав свого часу Соїчіро Хонда: *«Теорія без практики – порожня, практика без теорії – сліпа»*. Ось так, поєднуючи і

переплітаючи теоретичну і практичну складові післядипломної педагогічної освіти, ми і зможемо створити необхідну основу для професійного вдосконалення наших національних педагогічних кадрів, здатних до створення тієї необхідної кількості ендогенних низових інновацій, які і є причиною та джерелом матеріального процвітання розвинених країн.

Сьогодні українській післядипломній педагогічній освіті вкрай необхідний вихід за межі формальної освіти, використання можливостей інших соціальних інститутів та інформаційних мереж. Таким чином, розвиток системи післядипломної педагогічної освіти в нинішніх умовах вимагає від неї набуття безперервності, гнучкості, модульності, випереджувальності, що може бути досягнуто, у першу чергу, на основі модернізації її на засадах принципів відкритої освіти.

Як засвідчують результати наукових досліджень, витoki відкритої освіти пов'язані з ініціативою Массачусетського технологічного інституту щодо започаткування відкритих публікацій освітніх матеріалів. Ця ініціатива була підтримана багатьма провідними університетами та освітніми організаціями світу. Завдяки цьому у 1996 р. термін «відкрита освіта» було уведено до наукового обігу віце-канцлером відкритого університету Великої Британії сером Джоном Деніелом.

Стосовно післядипломної педагогічної освіти відкритість полягає, на нашу думку, в тому, що лише такою вона здатна не лише збагачувати педагога сучасними знаннями, але і внаслідок постійного й швидкого оновлення знань в інформаційному суспільстві формувати в нього потребу у безперервному оволодінні цими знаннями, стимулювати творчий підхід до самовдосконалення та набуття нових знань упродовж усієї професійної діяльності.

Глобальною метою такої освіти ми б назвали випереджувальну підготовку осіб, які працюють у галузі освіти, до повноцінної і ефективної участі в професійному і громадському житті в умовах швидкозмінного

інформаційного суспільства, оскільки відкрите навчання, що організується у розгорнутих системах інформаційних баз даних, знімає просторово-часове обмеження в роботі з різними джерелами інформації.

В умовах відкритої освіти застосування сучасних способів оброблення, представлення та передачі інформації значно розширюють можливості як системи післядипломної педагогічної освіти, так і самих мереж, приводячи до створення нових інформаційних технологій, несподіваних комбінацій форм, методів і способів організації освітнього процесу. При цьому вимоги для користувачів стають усе більш простими, а освітньо-інформаційні послуги – більш індивідуалізованими, що сьогодні є надзвичайно актуальним для підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів галузі.

До найбільш важливих напрямів формування відкритої системи післядипломної педагогічної освіти відносимо:

- підвищення якості ППО шляхом її фундаменталізації, застосування нових підходів, використання нових інформаційних технологій;
- забезпечення випереджувального характеру післядипломної педагогічної освіти, її націленості на урахування і розв'язання проблем майбутньої постіндустріальної цивілізації;
- широке використання можливостей відкритого навчання і самоосвіти суб'єктів освітнього процесу із застосуванням інформаційних і телекомунікаційних технологій, що сприятиме більшій доступності післядипломної педагогічної освіти;
- впровадження розвивального підходу у післядипломній педагогічній освіті, орієнтацію її на розвиток креативності та адаптивності керівних і педагогічних кадрів у процесі їхньої перепідготовки та підвищення кваліфікації.

В умовах соціально-економічної кризи європейські держави вжили ефективних заходів щодо реформування системи післядипломної освіти, щоб утримати і наростити освітній і фаховий потенціал своїх громадян.

Вони забезпечили поєднання освіти з наукою та виробництвом, нарощення і підготовку конкурентоспроможного національного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, задовольнили потреби суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Поки Україна насолоджувалась своєю віртуальною європейськістю протягом 24-х років, у світі народилася і динамічно розвивається епоха мегауніверситетів – вищих навчальних закладів нової формації, в яких використовується принципово нова технологія навчання, що передбачає наявність адміністративного ядра й мережі навчальних центрів. Така організація сприяє перетворенню мега-університету на «розподільчий університет» у системі відкритої післядипломної педагогічної освіти, який організовує й координує роботу його структурних підрозділів, забезпечує її системність, а також єдність і високий рівень вимог до надання усіх видів освітніх послуг.

Завдяки утворенню мегауніверситетів і підтримці їх державою система післядипломної освіти в багатьох країнах світу перетворилася на координуючий центр професіоналізації педагогічних кадрів. Водночас, успіх діяльності цих навчальних закладів залежить від зрілості і розвиненості післядипломної педагогічної освіти як додаткової освіти, яка фактично, сьогодні вже перестає бути додатковою й стає ключовою сферою відкритої освіти. В цивілізованому світі саме ця сфера вважається найбільш перспективною для вкладання державних та недержавних ресурсів.

У 2010 році у світі вже налічувалося 24 мегауніверситети в 17 країнах, в яких навчалось приблизно 10 млн. студентів (~ 8% від світової кількості). Про це свідчать дані щодо 24 найбільших мегауніверситетів світу (таблиці 1).

Таблиця 1.

Найбільші мегауніверситети світу

Країна	Кількість мегаВНЗ	Кількість студентів, тис. осіб		% студентів мегауніверситетів у загальній кількості студентів країни
		у країні (2005)	у мега- університеті (2004-2007)	
Пакистан	1	783	456	58,2
Бангладеш	1	912	433	47,5
Туреччина	1	2106	884	42,0
Південна Африка	1	735	250	34,0
Таїланд	2	2339	611	26,1
Індія	5	11777	2718	23,1
Китай	2	21336	2401	11,2
Індонезія	1	3640	400	11,0
Іспанія	1	1809	180	9,9
Великобританія	1	2288	204	8,9
Іран	1	2126	183	8,6
Канада	1	1327	100	7,5
Корея	1	3210	196	6,1
Франція	1	2187	120	5,5
США	2	17272	541	3,1
Японія	1	4038	100	2,5
Росія	1	9020	183	2,0
У світі	24	137870	9960	7,2

З цих мегауніверситетів найбільшу кількість навчальних центрів мають мегауніверситети Китаю, Індії, Пакистану, Народної Республіки Бангладеш і Російської Федерації (таблиця 2).

Таблиця 2.

Мегауніверситети із найбільшою кількістю навчальних центрів

Країна	Назва мегауніверситету	Рік заснування	Кількість навчальних центрів
Китай	Китайський центральний телерадіоуніверситет	1979	14734
Індія	Національний відкритий університет ім. Індіри Ганді	1985	1804
	Відкритий університет Яшвантрао Чаван Махараштра	1989	1500
Пакистан	Відкритий університет Алама Ікбал	1974	1400
Бангладеш	Бангладешський відкритий університет	1992	1000
Росія	Сучасна гуманітарна академія	1992	864

Без сумніву, міжнародний досвід має стати прикладом і вагомим аргументом на користь створення в Україні подібних вищих навчальних закладів.

Але що отримає Україна, створивши університети відкритого типу?

По-перше – забезпечення дотримання конституційних прав кожного громадянина на освіту; ліквідацію соціальної нерівності у системі освіти через рівний доступ усіх бажаючих до навчання, незалежно від соціальної, етнічної, релігійної та гендерної приналежності; реалізацію ідеї безперервного навчання протягом усього життя людини; сприяння

залученню до навчання іноземної і української молоді, у тому числі, із діаспор (за межами України проживає 11 млн. 600 тис. українців).

По-друге, це значною мірою стримуватиме відтік молоді за кордон, у разі збільшить кількість студентів у вітчизняних вищих навчальних закладах; сприятиме скороченню бюджетних витрат, забезпечить сучасними знаннями значну частину дорослого населення країни, що однозначно позитивно вплине на зростання економічного потенціалу України та демографічні процеси.

Створення у системі освіти дорослих відкритого університету європейського типу, навіть в умовах обмеженого фінансування, протягом 2-3 років може повністю і кардинально змінити ситуацію як в освіті, так і в суспільстві в цілому. Адже на макрорівні освіта повинна розглядатися державою у різних аспектах: як соціальний та науковий інститут, як науковий та соціальний процес, як соціальна система, соціальна та суспільна організація, а також, як взаємодія цього феномену з іншими інститутами, організаціями, системами, процесами, структурами, суспільством і державою в цілому.

Постає питання: яким чином зберегти та наростити кадровий потенціал країни як запоруку економічного прориву?

Уже сьогодні вкрай важливо, застосувавши принципи відкритої освіти у вищій школі, організувати безперервний освітній процес, у тому числі для науково-педагогічних та педагогічних працівників, створити відділення довузівської підготовки для обдарованих випускників шкіл; організувати наукові клуби (бізнес клуби, бізнес-інкубатори); створювати малі інноваційні підприємства; оформляти бізнес-проекти; утворювати інжинірингові центри, On-Line консалтинги; венчурні проекти від ідеї до виробництва; надавати освітні послуги у сфері інноваційної, інжинірингової та виробничої діяльності; організувати галузеві інноваційні кафедри; підготувати програми професійної перепідготовки «навчання

через дію» для фахівців нового типу, спрямовані на активне виявлення та використання їхніх можливостей в бізнесі та інших сферах.

В умовах, що склалися в Україні, ВНЗ мають стати інтелектуальними центрами формування нової професійної культури, на якій вибудовується підготовка висококваліфікованих фахівців різних професій, які володіють навичками інноваційного розвитку різних сфер і галузей. У кризових умовах усе це може і має бути зреалізоване шляхом створення відкритої системи освіти – мегауніверситету розподільчого типу. Адже лише така система освіти здатна оперативнo і адекватно, з потужним коефіцієнтом випередження реагувати на мінливі соціально-економічні умови, індивідуальні та групові освітні потреби і запити фахівця в інформаційному суспільстві.

Основною метою створення відкритих університетів післядипломної освіти є підготовка лідерів нової формації, встановлення мережевої взаємодії учасників освітнього процесу, здійснення допрофесійної підготовки молодих фахівців, надання їм сучасних знань з основ менеджменту, культурної та освітньої політики; підготовка до реалізації низки освітньо-культурних, лідерських та управлінських проєктів, спрямованих на збереження і розвиток національної культури в умовах глобалізації; створення мережевого ресурсного центру з координації та просування освітніх проєктів молоді зі збереження та управління людськими ресурсами.

Таким чином, створивши відкритий університет післядипломної педагогічної освіти, ми додамо динамізму її розвитку в Україні, сприятимемо її «перезавантаженню» і адекватно відповімо на глобалізаційні виклики сучасній освіті стосовно забезпечення належної кваліфікації керівних, науково-педагогічних та педагогічних кадрів усіх рівнів.

На користь створення відкритого університету післядипломної педагогічної освіти наведемо ряд, на наш погляд, ключових аргументів:

гнучкість системи підвищення кваліфікації чи здобуття додаткової освіти, доступність кожному без аналізу його освітнього чи посадового цензу, без регламентації періодичності та тривалості вивчення окремого курсу, що розвивається на основі формалізації знань, їх передачі та контролю з використанням інформаційних і педагогічних технологій дистанційного навчання.

У Проекті Закону України «Про освіту» (Стаття 21 «Освіта дорослих як складова навчання впродовж життя») представлено визначення освіти дорослих як усіх форм здобуття та видів освіти після завершення формальної освіти задля особистісного розвитку та професійного зростання через оновлення, розвиток і набуття нових знань, умінь та навичок; складової навчання впродовж життя [3]. При цьому держава обіцяє створювати умови для реалізації навчання впродовж життя (п. 2) і, саме для надання освіти дорослим, уможлиблює створення спеціалізованих закладів, установ, організацій різних форм власності та організаційно-правових форм (п. 3). Виходячи з вище означеного, можемо стверджувати, що сьогодні назріла необхідність переходу до практичних дій щодо створення відкритого університету в системі освіти дорослих і, в першу чергу, післядипломної педагогічної освіти, оскільки саме ця система є найбільш розвиненою завдяки розгалуженій мережі регіональних закладів післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз змісту офіційних сайтів провідних мегауніверситетів світу що дав можливість розробити узагальнену характеристику такого ВНЗ: мегауніверситет це – вищий навчальний заклад розподільчого типу державної, комунальної та приватної власності з великою кількістю студентів (понад 100 тис. осіб) та розгалуженою мережею навчальних центрів.

Характерними ознаками мегауніверситету є:

- відсутність формальних вимог до вступу абітурієнтів до університету (єдиний документ, що має бути наданий – це паспорт, якщо інше не передбачено освітнім законодавством);
- широкий контингент студентів: науковці, викладачі, управлінці освітньої сфери, керівники ВНЗ, працівники фірм, військовослужбовці, пенсіонери, ув'язнені та інші категорії дорослого населення;
- велика кількість (сотні) освітніх програм різного призначення, типу, змісту, обсягу тощо;
- відсутність єдиних стандартних навчальних планів за профілем підготовки, навчання за індивідуальними планами, за відповідними програмами з урахуванням загальних вимог університету;
- застосування інтерактивної, дистанційної, очно-дистанційної, заочної форм навчання.

Крім того, відкриті університети розподільного типу – це високий рівень організації, забезпечення та управління самостійною роботою студентів; тьюторський супровід кожного навчального курсу для кожного студента; чіткий, регулярний контроль навчальних досягнень студентів; сучасні методики оцінювання успішності навчання тощо.

З урахуванням зазначених переваг, в економічно розвинених країнах світу проблеми освіти дорослих вирішуються переважно за допомогою відкритих університетів, які забезпечують якісну освіту на засадах застосування сучасних підходів і передових технологій.

З метою характеристики мега (відкритих) університетів пропонуємо проаналізувати дані щодо Відкритих університетів Великої Британії та Ізраїлю, представлені у таблиці 3.

Таблиця 3.

Відкриті університети Великої Британії та Ізраїлю

№ з/п	Характеристики	Відкриті університети	
		Велика Британія [8]	Ізраїль [9]
1.	Рік заснування	1969	1975
2.	Тип вищого навчального закладу	Розподільчий: науково-адміністративне ядро + навчальні центри	
3.	Кількість навчальних центрів	350	88
4.	Кількість студентів	<p>~ 210 тис., зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 11 тис. інвалідів; • 4 тис. військовослужбовців; • 1,5 тис. ув'язнених; • 45 тис. іноземців із 30 країн; • 70% студентів – працюють. 	<p>~ 50 тис., зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> • військовослужбовців; • члени кібуців; • працівники фірм; • пенсіонери; • ув'язнені та інші.
5.	Кількість освітніх програм (навчальних курсів)	~ 1000	~ 500
6.	Форма навчання (основна)	дистанційна	дистанційна
7.	Технологія дистанційного	«кейс» + мережева	«кейс» + мережева

	навчання		
8.	Методичне та дидактичне забезпечення (підтримка студента)	Повне та високої якості	Повне та високої якості
9.	Основа планування освітнього процесу	Особисті індивідуальні програми та плани студентів	
10.	Основна форма організації освітнього процесу	Самостійна робота студентів під керівництвом тьютора	
11.	Формальні вимоги до вступу.	Паспорт Відсутній вступний відбір абітурієнтів за рівнем підготовки, за віком, національними, етнічними, релігійними ознаками тощо	

Аналіз таблиці засвідчує, що основний контингент Відкритих університетів Великої Британії та Ізраїлю – дорослі люди з різних соціальних прошарків населення, які працюють.

Ця проблема багатоаспектна й складна. Тому, зрозуміло, вона не може бути вирішена швидко. Реалізація означених цілей та завдань неможлива лише традиційними шляхами: занадто багато людей відчують постійну потребу в оновленні своїх знань та перекваліфікації. Вихід із цього становища, на нашу думку, полягає у переорієнтації галузі освіти на урахування принципів та моделей відкритої освіти і, безумовно, якнайширше застосування інтерактивного, дистанційного навчання. Реалістичність такого підходу, на нашу думку, зумовлюється більш як двадцятирічним позитивним досвідом застосування дистанційного навчання в освіті багатьох країн світу.

Аналіз зарубіжних підходів до розуміння сутності й основних напрямів розвитку післядипломної педагогічної освіти спонукає вітчизняних науковців, педагогів і керівників освіти до урахування їх при розробленні нормативно-правового забезпечення функціонування ППО в Україні, створення стратегії і концепції її розвитку, а в ідеалі – Закону України про післядипломну (післядипломну педагогічну) освіту. Крім того, відповідно до нових реалій потребує суттєвого доопрацювання й галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, зокрема Розділ 11 «Післядипломна педагогічна освіта».

На часі розроблення і запровадження гнучких стандартів ППО на основі балансу їх інваріантної та варіативної складових з урахуванням європейських освітніх компетентностей; збільшення в означених стандартах частки ключових загальних і професійних компетентностей, зокрема, здатності до подальшого навчання й професійного розвитку педагогічних працівників різних категорій.

Актуальним напрямом модернізації вітчизняної післядипломної педагогічної освіти є, на нашу думку, посилення автономії закладів ППО і перетворення їх на центри забезпечення і оцінювання якості післядипломної педагогічної освіти різних рівнів: локального, регіонального, всеукраїнського. Цьому може сприяти утворення консорціуму закладів ППО на чолі з провідною установою у цій галузі – Державним вищим навчальним закладом «Університет менеджменту освіти» НАПН України, у складі якого функціонує Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Хочемо зазначити, що, попри негативний імідж, який останнім часом ЗМІ намагаються сформувати в Інститутів післядипломної педагогічної освіти (ІППО), цей тип закладів ППО ще не вичерпав свій освітній потенціал, оскільки завдяки гнучкості й варіативності в організації навчання і різних форм підвищення кваліфікації ІППО мають найкращі серед усіх навчальних закладів передумови для поєднання у собі

формальної (курсний період), інформальної (міжкурсний період) і неформальної післядипломної педагогічної освіти (різні форми інноваційної післядипломної освіти: творчі майстерні, спілки і об'єднання вчителів, школи передового педагогічного досвіду та педагогічної майстерності, воркшопи тощо). Отже, потрібне нове бачення післядипломної педагогічної освіти в органічній і нерозривній єдності формальної, неформальної та інформальної її складових. Цьому сприятиме:

- розвиток наукових шкіл з проблем післядипломної педагогічної освіти;

- зближення академічної та університетської науки, створення в структурі закладів післядипломної педагогічної освіти дослідницьких університетів та інститутів (як наприклад, у структурі ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України створено Науково-дослідний інститут післядипломної педагогічної освіти);

- приведення основних понять і термінів, що стосуються ППО, у відповідність із європейським освітнім глосарієм;

- посилення індивідуалізації навчання в ППО на основі вдосконалення системи психолого-педагогічної діагностики слухачів, вивчення їхніх потреб, проблем і освітніх запитів; запровадження співробітництва викладачів, слухачів ППО і навчальних закладів (роботодавців) у розробленні індивідуальних освітніх траєкторій для кожного слухача, створенні та акредитації варіативних, диверсифікованих за профілями підготовки освітніх програм, що відповідають галузевому стандарту вищої освіти в межах певних напрямів підготовки і забезпечують формування у слухачів ППО професійних компетентностей, передусім, предметних і психолого-педагогічних;

- здійснення викладачами ППО педагогічного консалтингу і педагогічної підтримки слухачів у реалізації індивідуальних освітніх програм;

- моніторинг якості їх виконання;
- створення банку даних з проблем ППО, в якому міститься інформація щодо змісту й реалізації індивідуальних освітніх програм слухачів ППО на попередніх етапах професійного розвитку тощо.

Модернізація вітчизняної післядипломної педагогічної освіти на засадах викладених вище підходів сприятиме перетворенню її на вагомий важіль суспільного прогресу, стратегічний ресурс розвитку національної освіти, підвищення її якості та конкурентоспроможності.

Література:

-
1. *Закон України «Про вищу освіту»*: чинне законодавство станом на 01.10. 2014 р. – К.: Алерта, 2014. – 96 с.
 2. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін: Доповідь Президента НАПН України на загальних зборах НАПН України 3 березня 2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/442/>
 3. Проект Закону України «Про освіту» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.ru/13_98730_stattya--pozashkilna-osvita.html
 4. Проект программы и бюджета (34 С/5) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifap.ru/ofdocs/unesco/budget89.pdf>
 5. Проект программы и бюджета (37 С/5) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002200/220074r.pdf>
 6. Среднесрочная стратегия ЮНЕСКО на 2014-2021 гг. (37 С/4) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002278/227860R.pdf>
 7. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
-

8. The Open University of Israel // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.open.ac.il>
 9. The Open University OKOU // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.open.ac.uk>
-
-